

78 (03/2024)

MEMORIA

PAMIĘĆ • HISTORIA • EDUKACJA

OBOZOWE SZACHY Z AUSCHWITZ ODNALEZIONE W JEDNYM Z HISTORYCZNYCH BUDYNKÓW

ENCYKLOPEDIA
LUDOBÓJSTWA
SINTI I ROMÓW

WYSTAWA:
„ADMINISTRACJA
JAKO ZBRODNIA”
W ORANIENBURGU

PAMIĘCI”
NA CMENTARZU
ŻYDOWSKIM W
OŚWIĘCIMIU

METODOLOGICZNE
DOTYCZĄCE
KOLEKCJI
FOTOGRAFICZNYCH

SPIS TREŚCI

ENCYKLOPEDIA LUDOBÓJSTWA
SINTI I ROMÓW

WYSTAWA „AUSCHWITZ. NIE TAK DAWNO.
NIE TAK DALEKO.” W BOSTONIE W USA

WYSTAWA:
„ADMINISTRACJA JAKO ZBRODNIA”

OBOZOWE SZACHY Z AUSCHWITZ ODNALEZIONE
W JEDNYM Z HISTORYCZNYCH BUDYNKÓW

„BUNKIER PAMIĘCI”

„ALE ŻYJĘ.
PAMIĘTAJĄC HOLOKAUST”

WYZWANIA METODOLOGICZNE
DOTYCZĄCE KOLEKCJI FOTOGRAFICZNYCH

84. ROCZNICA ROZSTRZELANIA POLAKÓW
Z WOLNEGO MIASTA GDAŃSKA

Zachęcam wszystkich do współpracy z nami. Prosimy o informacje i sygnały o wydarzeniach, projektach, publikacjach, wystawach, konferencjach czy badaniach, o których powinni dowiedzieć się nasi czytelnicy.

Nasz e-mail: memoria@auschwitz.org

Będziemy wdzięczni za promowanie miesięcznika w mediach społecznościowych.

Paweł Sawicki, Redaktor Naczelny

Wszystkie wydania: memoria.auschwitz.org

ENCYKLOPEDIA LUDOBÓJSTWA SINTI I ROMÓW

Setki tysięcy Sinti i Romów było dręczonych i mordowanych pod rządami reżimu narodowosocjalistycznego w Niemczech i Europie. Wiedza historyczna na temat tego

ludobójstwa jest obecnie gromadzona w obszernej encyklopedii pod przewodnictwem Centrum Badań nad Antycyganizmem na Uniwersytecie w Heidelbergu. Pierwsze wpisy w tej wyjątkowej encyklopedii są już dostępne online. Nowy portal został zaprezentowany

„Celem państwa nazistowskiego i jego ideologii rasowej było unicestwienie mniejszości Sinti i Romów. Choć w ostatnich dziesięcioleciach podjęto ważne badania specjalistyczne, wiedza na ten temat jest nadal niezwykle fragmentaryczna” – wyjaśnia kierownik projektu dr Karola Fings z Centrum Badań nad Antycyganizmem.

Portal internetowy umożliwia dostęp do artykułów specjalistycznych, które nie tylko są ułożone alfabetycznie, ale także przyporządkowane do różnych działów, takich jak miejsca ludobójstwa, biografie czy następstwa. Oprócz fotografii w cyfrowej encyklopedii dostępna jest także interaktywna mapa. Pokazuje wszystkie miejsca w Europie, o których dostępne są informacje, w tym obozy koncentracyjne, ale także miejsca, w których dokonywano masakr. Lista chronologiczna daje przegląd wszystkich istotnych wydarzeń, począwszy od roku 1933. Ponad 90 naukowców z 25 krajów współtworzy Encyklopedię dokumentującą ludobójstwo Sinti i Romów w Europie dokonywane przez narodowych socjalistów. Projekt, rozpoczęty latem 2020 r. i planowany na okres pięciu lat, otrzyma 1,6 mln euro dofinansowania z Federalnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych i wsparcie różnych partnerów współpracujących oraz akademickiej rady doradczej.

We słowie wstępnym do projektu napisano: „O złożoności projektu świadczy fakt, że należy uwzględnić całą Europę, ponieważ II wojna światowa dotknęła wszystkie kraje, choć w różnym stopniu, a to oznaczało, że Sinti i Romowie we wszystkich tych krajach ucierpieli w ten czy inny sposób. Na podstawie dzisiejszej mapy Europy analiza obejmie 46 krajów. Obecnie dostępnych jest wystarczająco dużo informacji na temat 33 krajów, aby uzasadnić publikację artykułów na ich temat w Encyklopedii.

Prace nad Encyklopedią rozpoczęły się z przekonaniem, że tak złożony projekt można zrealizować jedynie we współpracy z autorami, którzy sami przeprowadzili badania w archiwach publicznych lub rodzinnych i/lub opublikowali prace na ten temat. Z tego powodu od końca 2020 roku powstało w sumie 18 grup roboczych ds. poszczególnych krajów lub grup krajów.

W grupach roboczych zespół Encyklopedii wraz z autorami omawiają tematykę tematów – tak nazywają się artykuły w pracy referencyjnej – które należy napisać oraz ile ich powinno być. Rozmowy te pomagają ukazać europejski wymiar nazistowskiego ludobójstwa we wszystkich jego aspektach. Każdy tekst jest publikowany na stronie zaraz po jego zredagowaniu. Ponieważ Encyklopedia jest dostępna w języku niemieckim i angielskim, powstały w ten sposób zasób wiedzy na temat wielu różnych krajów i pochodzący z wielu różnych krajów będzie dostępny dla szerokiego międzynarodowego grona odbiorców po raz pierwszy.

Enzyklopädie
des NS-Völkermordes
an den Sinti und Roma
in Europa

Encyclopædia
of the Nazi Genocide
of the Sinti and Roma
in Europe

Präsentation der Online-Enzyklopädie
5. März 2024 | Topographie des Terrors

TOPOGRAPHIE
DES
TERRORS

WYSTAWA „AUSCHWITZ. NIE TAK DAWNO. NIE TAK DALEKO.” W BOSTONIE W USA

W Bostonie w Stanach Zjednoczonych otwarto 14 marca kolejną prezentację wystawy „Auschwitz. Nie tak dawno. Nie tak daleko” przygotowanej przez Muzeum oraz hiszpańską firmę Musealia. Ekspozycję będzie można oglądać tam do 2 września.

– Tragedia Auschwitz, o której opowiada ta starannie przygotowana wystawa, oraz wszystkie autentyczne przedmioty prezentowane odwiedzającym – od najmniejszego guzika czy dziecięcego bucika, które należały do ofiar, przez więźniarską pryczę, aż po biurko komendanta Rudolfa Hössa – zmuszają nas wszystkich do konfrontacji z tym przerażającym rozdziałem historii człowieka i stawiają przed nami wyzwanie budowania przyszłości kształtowanej przez pamięć. Przyszłości wolnej od antysemityzmu, rasizmu i innych ideologii nienawiści i dehumanizacji – powiedział dyrektor Muzeum Auschwitz dr Piotr M. A. Cywiński.

– Auschwitz, na poziomie uniwersalnym i symbolicznym, służy jako klucz do zrozumienia tego, jak kształtowała się powojenna tożsamość świata. Historia ta z pewnością wykracza poza zwykłą wiedzę historyczną – prosty zestaw faktów, dat i liczb. Wiara w to, że jako ludzkość możemy zapobiec kolejnemu Auschwitz, była kamieniem węgielnym powojennych zmian politycznych. Ta myśl powinna nam przyświecać przed zbliżającą się 80. rocznicą wyzwolenia obozu – podkreślił.

Wystawa „Auschwitz. Nie tak dawno. Nie tak daleko.” powstała we współpracy Musealia oraz Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau. Kuratorami tej wyjątkowej ekspozycji są międzynarodowej klasy eksperci: dr Robert Jan van Pelt, dr Michael Berenbaum i Paul Salmons, którzy ściśle współpracowali z historykami i kuratorami z Centrum Badań Muzeum Auschwitz z dr. Piotrem Setkiewiczem na czele.

Ekspozycja przedstawia kolejne etapy rozwoju nazistowskiej ideologii i opisuje transformację Oświęcimia, polskiego miasta, w którym nazistowskie Niemcy w czasie okupacji utworzyły największy obóz koncentracyjny i ośrodek zagłady, gdzie zamordowano ok. miliona Żydów oraz dziesiątki tysięcy osób innych narodowości.

Wśród ofiar Auschwitz znajdowali się także Polacy, Romowie i Sinti, sowieccy jeńcy wojenni, a także inne grupy prześladowane przez nazistowską ideologię, jak: osoby niepełnosprawne, aspołeczne, Świadkowie Jehowy czy homoseksualiści. Ponadto na wystawie zobaczyć można przedmioty ukazujące świat sprawców – esesmanów, którzy stworzyli i zarządzali tym największym niemieckim nazistowskim obozem koncentracyjnym i zagłady.

Publiczność we wnętrzach The Castle at Park Plaza w Bostonie może zobaczyć kilkaset przedmiotów pochodzących w większości ze Zbiorów Miejsca Pamięci Auschwitz. To m.in. osobiste rzeczy należące do ofiar jak walizki, okulary czy buty. Pokazane zostały także betonowe słupy stanowiące część ogrodzenia obozu Auschwitz; fragmenty oryginalnego baraku

WYSTAWA: „ADMINISTRACJA JAKO ZBRODNIA”

18 marca 2024 r. w tzw. budynku T w Oranienburgu otwarto wystawę „Administracja jako zbrodnia. Inspektorat Obozów Koncentracyjnych”. Jest to rozbudowana i uaktualniona wersja ekspozycji prezentowanej od 2013 roku w historycznym miejscu w byłym gabinecie szefa Inspektoratu Obozów Koncentracyjnych SS. W budynku przy placu Heinricha Grübera znajdują się obecnie urząd skarbowy oraz biuro Fundacji Brandenburskich Miejsc Pamięci.

W latach 1938-45 w budynku tym miał siedzibę Inspektorat Obozów Koncentracyjnych, który w strukturze SS zarządzał systemem obozów koncentracyjnych. Około 100 członków SS decydowało o warunkach życia w obozach, organizowało pracę niewolniczą, nakładało kary oraz koordynowało całą zbrodniczą operacją systemu obozów. Jednocześnie dbali oni o szkolenie, wynagradzanie i wyposażenie personelu obozowego. W tym celu IKL opracował biurokratyczny aparat z zakresami działania, procedurami i specjalnie stworzonym systemem formularzy. Ten aparat administracyjny i ludzie, którzy nim kierowali, są centrum nowej wystawy stałej.

Sercem wystawy jest stół wielodotykowy, na którym odwiedzający mogą różne oglądać dokumenty. Są to listy, które zostały napisane w tym budynku, a także formularze, które zostały zaprojektowane do użycia w obozach koncentracyjnych. Wszystkie skróty i znaki, od numeru akt do pieczętek, adnotacji i podpisów, są objaśnione i omówione w szerszym kontekście.

Kuratorka wystawy Sylvia Ehl: „Dokumenty prezentowane na cyfrowym stole medialnym nie służą przede wszystkim jako źródła historyczne, ale jako dowody, które można badać i przeszukiwać w poszukiwaniu wskazówek. Zwiedzający są zachęceni do odkrywania kryminalnego charakteru działań administracyjnych władz SS i rozpoznawania biurokratycznych procesów, struktur organizacyjnych i hierarchii stojących za horrorem obozów koncentracyjnych.”

OBOZOWE SZACHY ODNALEZIONE W JEDNYM Z HISTORYCZNYCH BUDYNKÓW

Wyjątkowe i nietypowe figury szachowe odnaleziono podczas prac związanych z dostosowaniem bloku 8 na terenie byłego obozu Auschwitz I na potrzeby Nowej Wystawy Głównej.

Odnaleziony pod podłogą jednego z pomieszczeń na parterze historycznego budynku zbiór składa się z 35 kartoników różnej wielkości z narysowanymi ręcznie figurkami szachowymi.

– Niektóre rysunki są zamazane, jednak bardzo łatwo rozróżnić na wielu wizerunki wież, pionów, gońców czy skoczków. Nie jest to jednak kompletny zestaw, a na niektórych kartonikach nie ma już śladu po rysunku. Stan zachowania tych obiektów oceniamy jako stabilny. Teraz przedmioty zostaną poddane zabiegom konserwatorskim – powiedziała Elżbieta Cajzer, szefowa Zbiorów Muzeum.

W Zbiorach znajdują się już zarówno komplety szachów miniaturowych wykonane z drewna, figurki szachowe wykonane z chleba, odręcznie narysowane plansze do gry, jak i znalezione podczas podobnych prac w innym budynku tekturowe karty do gry z przedstawieniami figur.

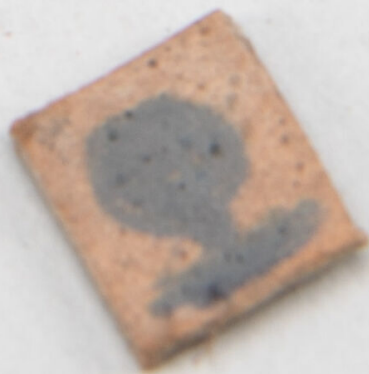
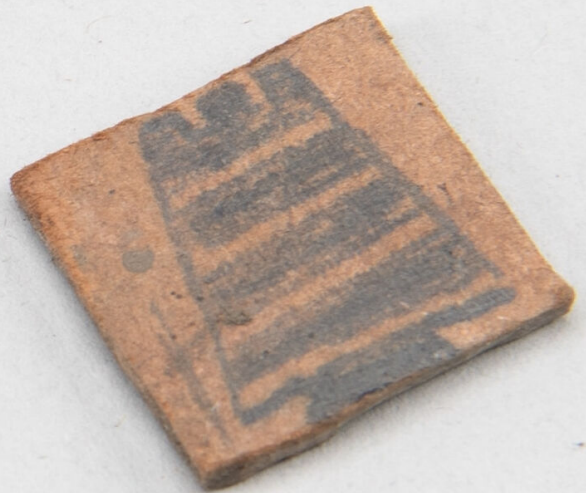
– Znalezione szachy są o tyle wyjątkowe, że zostały wykonane na tekturowym prefabrykacie w dość prymitywny sposób. Zakładamy, że nie chodziło tu o walory estetyczne, a raczej o ich funkcjonalność, możliwość łatwego przenoszenia oraz szybkiego ukrycia – podkreśliła Cajzer.

Być może w przyszłości figurki zostaną pokazane w miejscu swojego odkrycia. Bowiem w bloku 8 znajdzie się część ekspozycji głównej, poświęcona codziennej egzystencji więźniów niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego i zagłady Auschwitz.

– Kartoniki z wizerunkami szachów pasują do gabloty, którą zatytułowaliśmy „czas wieczorny”. Będziemy tam mówić o bardzo krótkim, teoretycznie wolnym dla więźniów czasie pomiędzy wieczornym apelem

i momentem ogłoszenia ciszy nocnej. Mamy tutaj już drewnianą planszę i pionek. Uświadamiają, jak silna była chęć oderwania się od obozowej rzeczywistości. Więźniowie starali się spędzać czas wolny m.in. na różnych grach. Popularne były szachy i karty, które można było wykonać samodzielnie, posiłkując się zdobytym nielegalnie fragmentem kartonu lub drewna – powiedziała Magdalena Urbaniak z zespołu Nowej Wystawy Głównej.

W przygotowanej przez Muzeum wystawie „Sport i sportowcy KL Auschwitz” czytamy: „Aktywności umysłowe traktowane były przez więźniów obozu jako odskocznia od brutalnej obozowej rzeczywistości. Niezbędne do gry przedmioty najczęściej wytwarzali nielegalnie więźniowie. Jako materiał służyło drewno, papier, rzadziej inne dostępne materiały – jak okruszyny chleba. Część akcesoriów do gry nielegalnie trafiała do więźniów obozu z bagażu zagrabionego ofiarom żydowskim”.

„BUNKIER PAMIĘCI”

Z końcem ubiegłego roku zakończyliśmy pierwszy etap naszego projektu „Bunkier Pamięci”, na cmentarzu żydowskim w Oświęcimiu. Jego celem jest upamiętnienie żydowskich oświęcimian i oświęcimianek oraz edukacja na temat historii i kultury żydowskich mieszkańców, którzy współtworzyli nasze miasto przez wieki.

W jego skład wchodzi instalacja wykonana z fragmentów macew, które udało się odnaleźć na terenie cmentarza oraz w Oświęcimiu i okolicznych wioskach, jak również ścieżka edukacyjna, wyjaśniająca znaczenie podstawowych symboli nagrobnych.

Dodatkowym elementem jest także mapa, która umożliwi zlokalizowanie wybranych, zabytkowych nagrobków. Zachowane fragmenty macew zostały umieszczone na ścianach dawnego niemieckiego bunkra, który został wybudowany podczas II wojny światowej na terenie zdewastowanego cmentarza.

W roku 2024 będziemy kontynuowali projekt. Więcej szczegółów podamy wkrótce.

Na zdjęciach prezentujemy efekty dotychczasowych prac. Zapraszamy do odkrywania wspólnej historii. Zachęcamy także do wsparcia!

Zebrane środki będą przeznaczone na utrzymanie cmentarza i realizację kolejnych projektów:

איש עם וישר ויהא אלקים
מהמשה בנימין
בן פלה שלום שבטא

מקדמה

תעודת זיהוי
מסמך זה מזהה את האדם
המנוח והוא נמצא
במקום זה

איש ישר ועבד ה' ה'
יהושע קטייא
בן ר' אברהם עזר
נפטר בן איו"ר תולצ'ג
תנצ"ח

מקדמה

מקדמה

מקדמה

מקדמה

מקדמה

היער רוחם
אנוער אינוספונקליעכטער
נאמטע אונד פאטער
יאזעף טיעבערו
געשט. אום 8 מערץ 1916
אום 16 לעבענסיאהרע
עהרע ויינעם אונד ענקען.

מקדמה

מקדמה

„ALE ŻYJĘ. PAMIĘTAJĄC HOLOKAUST”

13 kwietnia w Muzeum Pamięci Ravensbrück zostanie otwarta wystawa pt. „Ale żyję. Pamiętając Holocaust” (ang. „But I live. Remembering Holocaust”).

Tylko nieliczni ocalali z Holocaustu żyją do dziś. Zapisywanie ich wspomnień odgrywa zatem kluczową rolę. Wielopoziomowy projekt „Ale żyję”, będący efektem współpracy ocalałych, twórców komiksów, ekspertów w dziedzinie edukacji o Holokauście i prawach człowieka, historyków, bibliotek i archiwów, realizuje to zadanie w niezwykle sposób, tworząc graficzne historie, dla których nie istnieją praktycznie żadne istniejące źródła dokumentalne.

Emmie Arbel jako młoda dziewczyna przeżyła obozy koncentracyjne w Ravensbrück i Bergen-Belsen. David Schaffer uniknął mordu w Naddniestrzu, który groził mu, ponieważ odmówił wykonania rozkazów. Oddzieleni od swoich rodziców bracia Nico i Rolf Kamp byli ukrywani przed prześladowcami przez holenderski ruch oporu w 13 różnych miejscach.

Światowej sławy ilustratorzy Miriam Libicki, Gilad Seliktar i Barbara Yelin w dialogu z czterema ocalałymi stworzyli graficzne rekonstrukcje ich wspomnień. Spotkania te zaowocowały powieściami graficznymi, które ukazują temat traumy, pamięci i przetrwania. Dzięki wystawie główne aspekty projektu stają się dostępne dla szerokiego grona odbiorców. Prezentowane są oryginalne rysunki i inne materiały. Przede wszystkim jednak zobaczyć będzie można proces tworzenia tych historii. W ten sposób widoczny i namacalny staje się centralny aspekt oraz specyficzne, a jednocześnie elementarne podejście do projektu: rozwój relacji pomiędzy ocalałymi a ludźmi opowiadającymi ich historie.

Na potrzeby muzeum wystawę przeprojektowano i rozszerzono. Wystawę można oglądać na terenie dawnych Wodociągów do 31 lipca 2024 roku.

Wydarzenie jest częścią programu obchodów 79. rocznicy

AUSSTELLUNGS ERÖFFNUNG

WYZWANIA METODOLOGICZNE DOTYCZĄCE KOLEKCJI FOTOGRAFICZNYCH

Europejska Infrastruktura Badań nad Zagładą (EHRI) oraz Yad Vashem zapraszają na wyjątkowy wykład online, podczas którego omówione zostaną bieżące i nowe problemy w świecie kolekcji fotografii Holokaustu.

Wykład adresowany jest do (foto) archiwistów, historyków i badaczy zajmujących się fotografią.

Fotografie zapewniają unikalny wgląd w historię Holokaustu i są kluczowym źródłem zarówno do celów badawczych, jak i edukacyjnych. Zarządzanie zbiorem materiałów wizualnych na temat Holokaustu wiąże się jednak z różnymi wyzwaniami metodologicznymi.

Do najważniejszych należą: organizacja materiałów, postępowanie z materiałami cyfrowymi oraz to, w jaki sposób interpretacje i coraz szerzej zakrojone badania dotyczące materiałów fotograficznych skutkują odkryciami, które mogą zmienić sposób, w jaki archiwista kontekstualizuje fotografię. Ponadto znaczący postęp w dziedzinie sztucznej inteligencji stwarza nowe wyzwania w zakresie zapewnienia autentyczności materiału wizualnego. Zbiór fotografii historycznych dostępny w Yad Vashem jest największym na świecie zbiorem fotografii historycznych poświęconych Holokaustowi. Jonathan Matthews, który zdobył ogromne doświadczenie

w zarządzaniu kolekcją ponad 500 000 zdjęć przedstawiających przedwojenne życie Żydów, wydarzenia Holokaustu i jego bezpośrednie następstwa, jak życie w obozach dla osób przemieszczonych i powojenna emigracja, podzieli się z Państwem swoją wiedzą podczas wykładu online organizowanego w ramach EHRI, który odbędzie się 9 kwietnia.

Sesje prywatne! Oprócz wykładu instytucje mają możliwość zapisania się na spotkanie 1:1 z Jonathanem, w ramach którego uzyskają poradę we wszelkich kwestiach i wyzwaniach, przed którymi stoją. Jeśli są Państwo zainteresowani taką usługą, należy zarejestrować się w ramach rejestracji na wykład i opisać konkretne wyzwanie, przed którym stoi Państwa instytucja. Liczba miejsc jest ograniczona.

Data: 9 kwietnia godz. 14:30 CET
Online przez Zoom

Wykład online jest bezpłatny, ale wymaga rejestracji.

Proszę zarejestrować się tutaj.

84. ROCZNICA ROZSTRZELANIA POLAKÓW Z WOLNEGO MIASTA GDAŃSKA

22 marca przypadła 84. rocznica rozstrzelania przez Niemców 67 Polaków z Wolnego Miasta Gdańska. Po raz kolejny, przedstawiciele rodzin ofiar, władz samorządowych, służb mundurowych, uczniowie szkół z terenu powiatu nowodworskiego, harcerze, muzealnicy oraz mieszkańcy Pomorza spotykali się pod pomnikiem upamiętniającym rozstrzelanych w dwóch egzekucjach przeprowadzonych w lasach obok obozu Stutthof w 1940 r.

W uroczystościach wzięli potomkowie dr Stefana Goldmana jednej z ofiar egzekucji dokonanej w Wielki Piątek, 22 marca 1940 r. Do zebranych w niezwykle przemówił Bartosz Goldman, który przedstawił niezwykle przejmującą historię swojego pradziadka.

Tło historyczne

W styczniu 1940 roku na terenie obozu Stutthof odbyło się w obecności pierwszego komendanta Maxa Paulego posiedzenie niemieckiego, policyjnego sądu doraźnego. W następstwie jego wyroku na śmierć skazano 89 osób, polskich duchownych, działaczy organizacji społecznych, urzędów oraz administracji. Do obozu trafili w ramach realizowanej na Pomorzu Gdańskim „Intelligenzaktion”. Ich jedyną winą było działanie na rzecz polskości Wolnego Miasta Gdańska.

Pierwsza egzekucja miała miejsce 11 stycznia 1940 roku. Niemcy zamordowali wtedy 22 osoby. Wśród nich znaleźli się m.in. księża Franciszek Rogaczewski – rektor kościoła pw. Chrystusa Króla w Gdańsku oraz Bernard Wiecki – proboszcz parafii w Woćławach na Żuławach Gdańskich. W tym dniu zamordowano także działaczy polskich organizacji na terenie Wolnego Miasta Gdańska m.in. Franciszka Kręckiego – prawnika i bakowca czy Witolda Netkowskiego – kolejarza, sekretarza Polskiego Zrzeszenia Pracy.

Kolejną egzekucję przeprowadzono 22 marca 1940 roku. Rozstrzelano wtedy 67 osób. Już na kilka dni przed egzekucją Niemcy mieli wyselekcjonować grupę więźniów, wobec których rozpoczęli szykany. Tak ich los wspominał Brunon Zwarra:

„Zaraz po obiedzie kazano nam wszystkim stanąć przed izbami do apelu. [...] Na nieco wyżej położonej skarpie przed czynną już wówczas w środkowym baraku dezynfekcją ustawiono stolik, a wokół niego stanęli oficerowie SS z Paulym na czele. Jeden z nich przyniósł jakieś papier i położył je na owym stoliku. Komendant zaczął w nich od razu wertować i po chwili oznajmił, by ci więźniowie, których numery wyczyta, wystąpili ze swoich szeregów i ustawili się przed nim w dwuszeregu. Następnie wywołał powoli przeszło pięćdziesiąt numerów, po czym stanęli przed nim znani nasi działacze [...], z postem Antonim Lenzionem na czele. Wśród nich odznaczała się wysoka postać Bronisława Komorowskiego, widziałem też nieco przygarbionego profesora Pniewskiego, dyrektora Stefana Goldmana, [...] oraz tęgawego Zygmunta Grimsmanna [...]. Po krótkiej przerwie wyczytano dalsze numery więźniów i kazano im stanąć nieopodal pierwszej grupy. [...] Goniono ich do najcięższych robót i często bito. Zabrano im wszystkie wierzchnie okrycia, szaliki i nawet chusteczki do nosa. [...] Oni wszyscy byli nienawidzonymi przez nich Polakami, którzy dawali nieustannie i głośno świadectwo o tym, że byli w Gdańsku”.

+

MIEJSCE EGZEKUCJI
DZIAŁACZY POLONII
GDANSKIEJ
STRACONYCH W DNIACH
11-STYCZNIA I 22-MARCA
1940 R.

MEMORIA

PAMIEĆ • HISTORIA • EDUKACJA

memoria.auschwitz.org

WYDAWCA

Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau

REDAKTOR NACZELNY

Paweł Sawicki

SEKRETARZ REDAKCJI

Agnieszka Juskowiak-Sawicka

REDAKCJA

Bartosz Bartyzel
Marek Lach
Łukasz Lipiński

KONTAKT

memoria@auschwitz.org

POWERED BY JOOMAG